

Başlık/ Title: Görsel Verilerle Çanakkale’de Mustafa Kemal’in Savaşığı Alanlar / The Areas Where Mustafa Kemal Fought In Çanakkale With Visual Data

Yazar/ Author

Neslihan ALTUNCUOĞLU

Hatice Özlem ÖZHAN

ORCID ID

0000-0002-3244-5077

0000-0001-6657-9324

Bu makaleye atıf için: Neslihan Altuncuoğlu, Hatice Özlem Özhan, Görsel Verilerle Çanakkale’de Mustafa Kemal’in Savaşığı Alanlar, *KARE*, no. 9 (2020): 167-197.

To cite this article: Neslihan Altuncuoğlu, Hatice Özlem Özhan, Görsel Verilerle Çanakkale’de Mustafa Kemal’in Savaşığı Alanlar, *KARE*, no. 9 (2020): 167-197.

Makale Türü / Type of Article: Araştırma Makalesi / Research Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 04.07.2019

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 30.06.2020

Yayın Tarihi / Date Published: 30.06.2020

Web Sitesi: <https://karedergi.erciyes.edu.tr/>

Uluslararası İndeksler/International Indexes

Index Copernicus: Indexed in the ICI Journal Master List 2018 Kabul Tarihi /Acceptance Date: 11 Dec 2019

MLA International Bibliography: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 28 Oct 2019

DRJI Directory of Research Journals Indexing: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 14 Oct 2019

EuroPub Database: Kabul Tarihi /Acceptance Date: 26 Nov 2019

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/).

Yazar: Neslihan Altuncuoğlu*
Hatice Özlem Özhan**

Görsel Verilerle Çanakkale’de Mustafa Kemal’in Savaştığı Alanlar¹

Özet: Çanakkale Savaşı, sonuçları itibarıyla Türk ve Dünya tarihini askeri, siyasal ve ekonomik yönden etkilemiştir. Çanakkale’de tarihin seyri değişmiş, özgürlük ve bağımsızlığın emsalsiz mücadelesi sergilenmiştir. Çanakkale Muharebeleri’nde subay ve askerlerimiz savaşın her türlüünü görekerek büyük tecrübeler kazanmışlardır. Bu tecrübeler ilerde Millî Mücadele’nin zaferle sonuçlanmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Yarbay Mustafa Kemal, Birinci Dünya Savaşı başladığında Sofya Ataşemiliterliği görevinde bulunuyordu. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’na girmesi üzerine aktif görev isteğinde bulunmuş ve Çanakkale Cephesi’ne, 19’uncu Tümen Komutanlığına atanmıştır. Tekirdağ’da tümenin kuruluşunu tamamlayarak 25 Şubat 1915 tarihinde Eceabat’a gelmiştir. Mustafa Kemal, Balkan Savaşı sırasında Mürettep Kuvvetler Kurmayı ve Harekât Şube Müdürü olarak Gelibolu Yarımadası’nda görev yapmış ve sahillerin savunulması ile ilgili ayrıntılı incelemelerde bulunmuştur. Bu incelemeleri neticesinde düşmanın Seddülbahir ve Kabatepe civarındaki sahillere aynı anda çıkarma yapabileceği sonucuna varmıştır. 25 Nisan’daki çıkarma harekâtı Mustafa Kemal’in öngörüsünün ne kadar doğru olduğunu ortaya çıkarmıştır. Yarbay Mustafa Kemal Bey, 25 Şubat 1915 günü geldiği Çanakkale Cephesi’nde cepheden ayrıldığı 10 Aralık 1915 gününe kadar kahramanca görev yapmıştır. Bu tarihte rahatsızlığı nedeniyle cepheden ayrılıp İstanbul’a dönmüştür. Çanakkale’de Arıburnu, Conkbayırı ve Anafartalar bölgelerinde çok kanlı muharebeleri idare etmiş ve askerleriyle birlikte en önde çarpışmıştır. Çanakkale’de daha savaşın devam ettiği günlerde, adı ülke çapında duyulmuştur. Çanakkale Savaşı, Mustafa Kemal’in ismini sadece yurt çapında değil aynı zamanda dünyaya da duyurmuştur. Nitekim 19 Mayıs 1919 tarihinde, Samsun’a çıktığında Anafartalar Kahramanı olarak tanındığından millet onu bağrına basmıştır.

Bu çalışmada, Çanakkale Cephesi’nde Mustafa Kemal’in savaştığı alanlar görsel veriler eşliğinde tanıtılacak ve savaş alanlarının günümüzdeki durumları gözler önüne serilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal, Çanakkale, Gelibolu, Görsel Veriler, Savaş Alanları

The Areas Where Mustafa Kemal Fought In Çanakkale With Visual Data

Abstract: As a result of the Gallipoli War, Turkish and World history affected military, political and economic aspects. In Dardanelles, the course of history has changed and the unprecedented struggle of freedom and independence has been exhibited. Our officers and soldiers gained great experience in the Gallipoli campaign by seeing all kinds of battles. These experiences have contributed significantly to the victory of the National Struggle in the future.

* Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-mail: altuncuoğlu@erciyes.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-3244-5077.

** Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, E-mail: h.ozlemozhan@gmail.com, ORCID ID: 0000-0001-6657-9324.

¹ Bu çalışma Dr. Öğretim Üyesi Neslihan Altuncuoğlu’nun danışmanlığında, Erciyes Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü’nde, Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde kabul edilen SYL-2016-6574 kodlu ve “Çanakkale’de Savaş Alanları, Şehitlik ve Anıtlar” adlı Yüksek Lisans tezinden üretilmiştir.

Lieutenant Colonel Mustafa Kemal was serving as the Sofia Attaché when the First World War began. Upon the Ottoman Empire’s entry into World War I, he requested active duty and was assigned to the Dardanelles front as commander of the 19th Division. He completed the establishment of his division in Tekirdağ and arrived in Eceabat on 25 February 1915. During the Balkan War, Mustafa Kemal served on the Gallipoli Peninsula as Director of the Crew Forces and Operations Branch, and conducted detailed investigations into the defence of the coasts. As a result of these investigations, he concluded that the enemy could land on the beaches around Seddülbahir and Kabatepe at the same time. The Allied invasion on 25 April revealed how accurate Mustafa Kemal’s prediction was. February 25 December 1915, Lieutenant Colonel Mustafa Kemal Bey arrived at the Dardanelles front and left the front until December 10, 1915 served heroically. On this date, due to his discomfort, he left the front and returned to Istanbul. He fought very bloody battles in the regions of Ariburnu, Conkbayiri and Anafartas in Canakkale and fought in the front with his soldiers. In the days of the war in Dardanelles, his name was heard throughout the country. The Gallipoli campaign has not only announced Mustafa Kemal’s name throughout the country, but also to the world. As a matter of fact, when he came to Samsun on May 19, 1919, he was known as the Hero of the Anafartas, so the nation embraced him.

In this study, the areas where Mustafa Kemal fought on the Dardanelles Front will be presented with visual data and the current situation of the battlefields will be revealed.

Keywords: Mustafa Kemal, Canakkale, Gallipoli, Visual Data, War Areas

Giriş

Yarbay Mustafa Kemal Bey, Birinci Dünya Savaşı başladığında Sofya Ataşemiliterliği görevinde bulunuyordu. Osmanlı Devleti’nin savaşa girmesi üzerine Harbiye Nezareti’ne başvurarak aktif görev isteğinde bulundu.² Başkomutanlık Vekâletinden gelen cevap “Sizin için orduda daima bir görev vardır. Fakat Sofya Ataşemiliterliğinde kalmanız çok önemli sayıldığı içindir ki sizi orada bırakıyoruz.” şeklindeydi. Mustafa Kemal, bu telgrafa vatan savunmasında fiili görev almaktan daha önemli bir görev olamayacağını ve arkadaşları cephelerde savaşırken kendisinin Ataşemiliterlik görevinde kalamayacağı şeklinde karşılık verdi.³ Bir süre sonra 20 Ocak 1915 tarihinde Harbiye Nezareti’nden 3’üncü Kolordu Komutanlığı emrinde kurulmakta olan Tümen Komutanlığı’na atandığına dair emir kendisine ulaştı.⁴ 2 Şubat 1915’te Tekirdağ’a giderek 19’uncu Tümen Komutanlığı görevine başladı ve süratle tümenin kuruluşunu tamamladı.⁵ 24 Şubatta 3’üncü Kolordu’dan

---

² Atatürk Ansiklopedisi, Kemal Zeki Gençosman ve Niyazi Ahmet Banoğlu, (İstanbul: May Yayınları, Haziran 1971), “Türkiye Cumhuriyeti Siyasi Tarihi” maddesi, 7.

³ Falih Rıfık Atay, *Çankaya Atatürk’ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, (İstanbul: Pozitif Yayınları, Şubat 2009), 95.

⁴ *Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I*, (Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2005), 15.

⁵ Mustafa Kemal, *Ariburnu Muharebeleri Raporu*, (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011), 5- 6, Sermet Atacanlı, *Atatürk ve Çanakkale’nin Komutanları*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şubat 2015), 4.

57'nci Alay ile birlikte Maydos'a gitmesi emri geldi.⁶ Maydos'a geldiğinde Maydos Mıntıkası Komutanı olarak görevlendirilir.⁷

Mustafa Kemal, Balkan Savaşı sırasında Mürettep Kuvvetler Kurmayı ve ve Harekât Şube Müdürlüğü görevindeyken sahilin korunması ve savunması savunması ile ilgili ayrıntılı incelemeler yapmıştır. Bu incelemelerden düşmanın Seddülbahir ve Kabatepe civarındaki sahillere aynı anda çıkarma yapabileceği sonucunu çıkarmıştır. Böyle bir durum karşısında da düşmanın karaya çıkmasına engel olacak şekilde bir savunma düzeni alınmasını gerekli görülmüştür. Bu nedenle Seddülbahir ve Kabatepe sahillerindeki savunma düzenini gezip incelemiş ve savunma düzenini kendi görüşleri doğrultusunda değiştirmiştir. Bu sahillerin savunması için birer alayı yeterli bularak 19'uncu Tümenin bir alayını Sarafim Çiftliği'ne ve tümenin kalan kısmını da Maydos'a yerleştirmiştir.⁸

Mustafa Kemal, 18 Mart 1915'te düşmanın yenilgisiyle sonuçlanan deniz muharebesinden sonra müttefiklerin Boğaz'ı yalnız donanmayla zorlamaktan vazgeçip hareketini karadan sürdüreceğini düşünüyordu. Bu sebeple sorumluluğundaki bölgede savunma tedbirlerini artırarak bütün birliklerine her an harekete hazır ve tetikte bulunmalarını emretmişti.⁹ Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanlığının 8 Nisan 1915 günü verilen emrinde bölgenin sorumluluğunun 9'uncu Tümenine verilerek 19'uncu Tümenin Maydos'ta genel ihtiyatı oluşturacağı bildirilmişti. Mustafa Kemal tümeninin alaylarının büyük kısmının Bigalı taraflarında toplanması nedeniyle 3'üncü Kolordu Komutanlığına başvurarak Tümen Karargâhının da Bigalı Köyü'ne taşınması gerekliliğini belirtmiştir. Bu bağlamda karargâhu Bigalı Köyü'ne taşındı.¹⁰ Bu bölgede 5'inci Ordunun genel ihtiyat kuvvetini oluşturan 19'uncu Tümen ordu emrine göre gerektiğinde Bolayır'a hareket etmek veya Çanakkale tarafına vapurlarla geçmek için hazır bulunmakla birlikte talim ve terbiye ile uğraşıyordu.¹¹

---

⁶ Yusuf Hikmet Bayur, *Atatürk Hayatı ve Eseri I Doğumundan Samsun'a Çıkışına Kadar*, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1997), 71.

⁷ Celal Erikan, *Komutan Atatürk*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001), 101.

⁸ Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, 5- 6, Atacanlı, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, 4.

⁹ Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, 7.

¹⁰ *Çanakkale Muharebelerinde 19'uncu Tümen Cerideleri 1. Cilt (21. 01. 1915- 10. 04. 1915)*, (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2015), 385, 391.

¹¹ Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, 14.

Fotoğraf 1: Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey¹²

25 Nisan sabahı Kabatepe bölgesinden gelen şiddetli top sesleri üzerine Maltepe’deki 77’nci Alay Komutanı telefonla 19’uncu Tümen santralini arayarak Kabatepe ve çevresinin düşman tarafından bombardıman edildiği ve daha kuzeydeki sırtlardan da piyade ateşi sesleri geldiğini haber verdi. Biraz sonra 9’uncu Tümeden gelen raporda ise düşmanın Kabatepe ve Arıburnu civarında birçok harp ve taşıt gemilerinin toplanarak çıkarma teşebbüsünde buldukları bildirildi. Yarbay Mustafa Kemal Bey, hemen birliklerine harekete hazırlık emri verdi ve tümen süvari bölüğünü de Kocaçimentepe’ye gönderdi. Kısa bir süre sonra 9’uncu Tümen Komutanı Albay Halil Sami Bey, düşmanın Arıburnu sırtlarından Kabatepe’nin gerisindeki sırtlarını kuşatmakta olduğunu ve en yakın olması nedeniyle bir taburunu hemen Arıburnu’na göndermesini rica eden bir rapor gönderdi. 19’uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal durumun ciddiyetini kavrayarak bir taburluk bir kuvvetin yeterli olmayacağına karar verdi ve karargâhına en yakın olan 57’nci Alay ve bir dağ bataryasının birliklerini yanına alarak Kocaçimen’e doğru yola çıktı. Kocaçimentepe’ye vardıktan sonra birliklerine küçük bir istirahat verdirek kendisi yaveri ve emir subayıyla birlikte Conkbayırı’na gitti. Yarbay Mustafa Kemal, burada çok tehlikeli bir durumla karşılaştı. 261 rakımlı tepeden bir kısım askerler Conkbayırı’na doğru çekiliyor ve

¹² Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH, Albümü 2, Fotoğraf 022

düşman avcıları da askerleri takip ediyordu.¹³ Mustafa Kemal, bu askerlerin önüne çıkıp “niçin kaçıyorsunuz” dedi. Askerler cephanemiz kalmadı cevabını verdiler. Mustafa Kemal, “cephaneniz yoksa süngünüz vardır!” diyerek bu askerlere süngü taktırp yere yatırdı. Bunun üzerine ilerlemekte olan düşman askerleri de yere yattı.¹⁴ Kazanılan bu zamanda 57’nci Alay birlikleri yetişerek 261 rakımlı tepeye doğru taarruza geçti. Mustafa Kemal, Mehmetçiklerin bu taarruzunu herkesin muvaffak olmak ya da ölmek için atıldığı bir taarruz olarak niteliyor ve askerlerine verdiği sözlü emirlerde “Size ben taarruz emretmiyorum, ölmeyi emrediyorum. Biz ölünceye kadar geçecek zaman içinde yerimizi başka kuvvetler ve başka kumandanlar alabilir.”¹⁵diyerek savaşın ciddiyetini vurguluyordu. Nisan ve Mayıs aylarında Türk birlikleri ve Anzaklar arasında muharebeler devam etti. 19 Mayıs 1915’teki Türk taarruzundan sonra Anafartalar çıkarmasına kadar Arıburnu bölgesinde büyük çaplı muharebe olmadı.

Temmuz ayına gelindiğinde Arıburnu ve Seddülbahir bölgelerinde muharebeler kilitlendi. Karşılıklı siperler iyi tahkim edilmiş ve mevziler ele geçirilemez duruma geldi. Müttefikler bir kez daha şanslarını denemek için Anafartalar sahiline çıkarma yapmaya karar verdiler.¹⁶ Ağustos’ta Anafartalar Grubu Komutanlığına Albay Mustafa Kemal Bey, atandı ve Birinci Anafartalar Muharebesi Türk kuvvetlerinin zaferiyle sonuçlandı. Albay Mustafa Kemal Anafartalar’daki başarıdan sonra cephenin güvenliğini tam olarak sağlamak için Conkbayırı’na hareket etti.¹⁷ Conkbayırı’nda 10 Ağustos günü yapılan süngü hücumu sonucunda İngilizlerin taarruz gücü tamamen kırıldı ve Kocaçimentepe- Conkbayırı hattındaki tehdit ortadan kaldırıldı.¹⁸ Albay Mustafa Kemal Bey, Conkbayırı taarruzunu Anafartalar başarısının en şanlı aşaması olarak değerlendirmektedir.¹⁹

¹³ Mustafa Kemal Arıburnu Muharebeleri Raporu, 14- 16, Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi, C. 5, 2. Kitap, (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012), 71- 73.

¹⁴ Ruşen Eşref, RÖportajlar, Yeni Mecmua Özel Sayısı, Haz., Muzaffer Albayrak ve Ayhan Özyurt, (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006), 350- 351.

¹⁵ Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal 1881- 1919, C. 1, (İstanbul: Remzi Kitabevi, Mart 2011), 222.

¹⁶ Vahdettin Engin ve Muzaffer Albayrak, Tarihin Akışını Değiştiren Savaş Çanakkale 1915, (İstanbul: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihî Alan Başkanlığı Yayınları, 2016), 136.

¹⁷ General C. F. Aspinall- Ogländer, Büyük Harbin Tarihi: Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı, Cilt 2, Çev., Tahir Tunay, (İstanbul: Arma Yayınları, 2005), 344.

¹⁸ Şükrü Erkal, Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- Ocak 1916), (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2014), 195.

¹⁹ Ruşen Eşref, Mustafa Kemal Çanakkale’yi Anlatıyor, (İstanbul: Karma Kitaplar, Ekim 2007), 64.

15 Ağustosta İngilizler, Kireçtepe’den taarruza geçtiler. Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey, durumun önemini anlayarak bizzat müdahale etmek için 5’inci Tümen karargâhına geldi. Kireçtepe’de iki gün devam eden muharebelerden sonra Türk birlikleri eskisinden daha güçlü bir konum kazandı. 17 Ağustos 1915’ten 21 Ağustos’a kadar Anafartalar Cephesi’nde düşman birliklerinin Türk siperlerine yaklaşmak için yaptığı küçük çaplı mücadelelerden başka önemsenecek bir harekât olmadı.²⁰ 21 Ağustos günü İkinci Anafartalar Muharebesi de Türk zaferiyle sonuçlandı. Anafartalar bölgesindeki son büyük çaplı harekât olan bu muharebeden sonra müttefiklerin Anafartalar bölgesini tahliye ettikleri 20 Aralık 1915 tarihine kadar muharebeler siper muharebesi şeklinde devam etti.²¹

Mustafa Kemal, 25 Şubat 1915 günü geldiği Çanakkale’den muharebelerin artık siper muharebesine dönüştüğü dönemde 10 Aralık 1915’te sağlık sorunları nedeniyle ayrılmıştır.²² Mustafa Kemal, Çanakkale’de 25 Nisan 1915’te kara muharebelerinin başlangıcından cepheden ayrılana kadar Arıburnu, Conkbayırı ve Anafartalar bölgelerinde çarpışmış ve kazanılan zaferlere katkı sağlamıştır. Siperlerde her zaman askerlerine örnek olmuş ve hücumlarda en önde yer almıştır.

Aspinall Oglander 1932 yılında yazdığı Çanakkale Savaşı İngiliz Resmî Tarihinde Mustafa Kemal için: “Tarihte, bir tümen komutanının üç farklı yerde vaziyete nüfuz ederek yalnız bir muharebenin gidişine değil, aynı zamanda bir seferin akıbetine ve belki bir milletin mukadderatına tesir yapacak vaziyet yaratanların bir benzerine nadiren tesadüf edilir.”²³ demektedir.

Çanakkale Savaşı’nda Mustafa Kemal’in görev yaptığı bölgeleri özel olarak inceleyen ve görsel verilerle anlatan akademik çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada Mustafa Kemal’in hayatında çok önemli bir yere sahip olan Çanakkale Savaşı’nda görev yaptığı savaş alanları görsel verilerle tanıtılmıştır.

---

²⁰ *Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915- 9 Ocak 1916)*, C. 5, 3. Kitap, (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012), 401.

²¹ Murat Karataş, *Haritalarla Çanakkale Savaşları Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Kara Muharebeleri*, (Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, Ekim 2007), 143.

²² Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe*, (Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı, 2011), 52.

²³ General C. F. Aspinall- Oglander, *Büyük Harbin Tarihi: Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. 2, 537.

1. Bigalı Köyü Atatürk Evi ve Müzesi

19 Nisan 1915 tarihinde 19'uncu Tümen Komutanı Yarbay Mustafa Kemal Bey'in karargâhı Bigalı Köyü ve çevresine taşınmıştır. Mustafa Kemal, 25 Nisan 1915 günü cepheye hareket edene kadar Bigalı Köyü'ndeki bu evde kalmıştır. Ev, 1973 yılında "Atatürk Evi ve Müzesi" olarak ziyarete açılmıştır. Bigalı köyü meydanı, meydana bakan evler ile Atatürk Evi'ne giden yoldaki binalar ise 2006 yılında yenilenecek ziyarete açılmıştır.²⁴

Ziyaretimiz esnasında yenileme çalışmaları nedeniyle kapalı olan Atatürk Evi ve Müzesi'nin fotoğrafları çekilememiştir. Bigalı Köyü ve Atatürk Evi'ne giden sokağın fotoğrafları çekilmiştir.

Fotoğraf 2: Bigalı Köyü²⁵

²⁴ İskender Özbay vd., *Harp Tarihi Gezileri 2 (Çanakkale- Gelibolu)*, (Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2010), 97, *Gelibolu Tarihî Alan Rehberi*, (İstanbul: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2016), 210- 211.

²⁵ 04.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 3: Bigalı Köyü²⁶

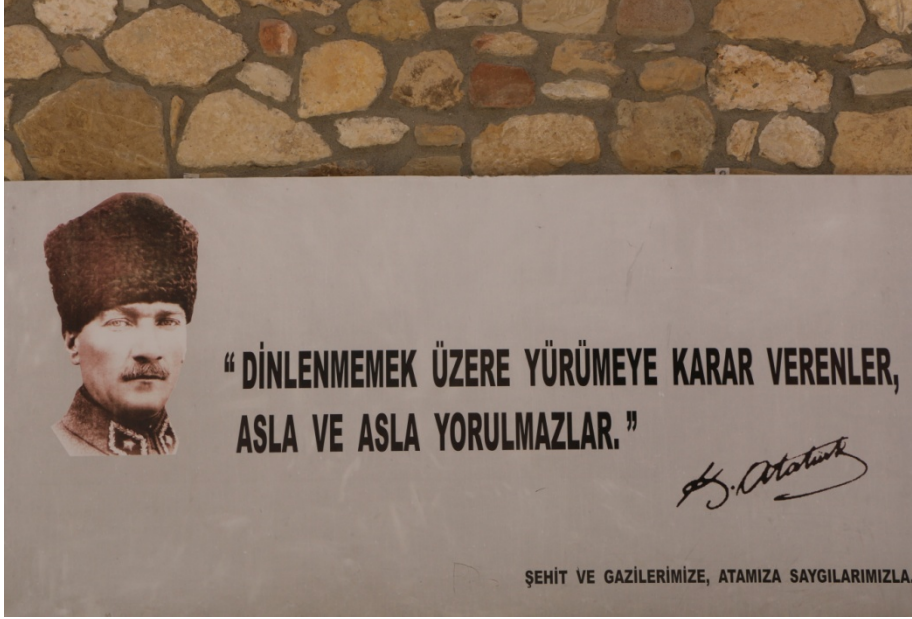
Fotoğraf 4: Bigalı Köyü²⁷

²⁶ 04.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

²⁷ 04.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 5: Bigalı Köyü²⁸

Fotoğraf 6: Bigalı Köyü²⁹

²⁸ 04.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

²⁹ 04.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

2. Arıburnu

Bugün Arıburnu olarak efsaneleşen bu dar koy, çıkarmadan sonra bütün faaliyetlerin merkezi haline gelmiştir. Koy, yaklaşık 600 metre uzunluğunda ve iki burun ile çevrilmiştir. Kıyıda yaklaşık 20 metre kadar kumlu bir sahile sahiptir. Kumsalın gerisindeki bölge ise dik yamaçlarla çıkılan bir plato ve Kocaçimentepe mevkiindeki yükseltilerden oluşmaktadır. Bu alan, çıkarma yapılması planlanan Kabatepe bölgesinin aksine çok daha engebelidir.³⁰ Arıburnu Koyu, muharebelerin sonuna kadar Anzakların en önemli ikmal bölgesi olarak kullanılmıştır.³¹

Fotoğraf 7: Arıburnu³²

³⁰ Christopher Pugsley, *Çanakkale: Yeni Zelandalıların Öyküsü*, Çev., Ülke Evrim Uysal, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2015), 174.

³¹ Gürsel Akıngüç, *Tarihi Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları*, (İstanbul: Ajans 2023 Yayınları, 2011), 327.

³² 29.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 8: Arıburnu Yarları ve Sfenks³³

Fotoğraf 9: Arıburnu Yarları³⁴

---

³³ 29.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

³⁴ 29.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 10: Arıburnu Yarları³⁵

Fotoğraf 11: Arıburnu Yarları³⁶

---

³⁵ 29.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

³⁶ 27.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

3. Kemalyeri

Kemalyeri 25 Nisan 1915'ten 17 Mayıs 1915 tarihine kadar Yarbay Mustafa Mustafa Kemal Bey'in karargâhının bulunduğu mevkidir.³⁷

Fotoğraf 12: Kemalyeri³⁸

3'üncü Kolordu Kurmay Başkanı Kurmay Başkanı Albay Fahrettin Bey anılarında buraya Kemalyeri isminin verilişini şöyle anlatır:

“Mustafa Kemal ile Kurmay Başkanı Binbaşı İzzettin bir sel yarıntısında ayaklı bir dürbünle düşman hatlarını gözetliyorlardı. Beni görünce sevindiler, kucaklaşıp öpüştük, gazalarını tebrik edip, ihtiyaçlarını sordum. Artık ayrılıyorduk:

- Karargâhımız hep burada mı kalacaktır? Burasının ismi nedir?

- Evet, burada kalacağız. Ama sel yarıntılarının ismi mi olur...

(Bunları söylerken gülümsüyordu)

- Olur... Olur... Mesela Kemalyeri olur...

Hoşlandı. Karargâha dönüşte Kor Komutanının muvaffakiyeti alınarak bu isim konuldu. Böyle bir isim Mustafa Kemal'in şöhretini yükseltmek için bir hayli yararlı olmuştu.”³⁹

³⁷ Gelibolu Tarihî Alan Rehberi, 175,

³⁸ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

³⁹ Fahrettin Altay, *Çanakkale Hatıraları, Çanakkale Hatıraları*, C. 2, Haz., Metin Martı, (İstanbul: Arma Yayınları, 2005), 22.

Fotoğraf 13: Kemalyeri Kitabesi⁴⁰

Kemalyeri’nde 1982 yılında Mimar Ahmet Gülgönen tarafından tasarlanan bir kitabe yer alır.⁴¹ Bu kitabede Yarbay Mustafa Kemal Bey’in 3 Mayıs 1915 günü verdiği Tümen emrinin son kısmı yazar.⁴²

Kemalyeri Kitabesi: “Benimle beraber burada muharebe eden bütün askerler kesin olarak bilmelidir ki, bize verilen namus görevini eksiksiz yapmak için bir adım geri gitmek yoktur. Uyku, dinlenme aramanın bu dinlenmeden yalnız bizim değil bütün milletimizin sonsuza kadar yoksun kalmasına neden olacağını hepimize hatırlatırım”. M. Kemal ATATÜRK

4. Conkbayırı

Conkbayırı, Kocaçimentepe’nin güneybatısında Arıburnu- Kabatepe istikametindeki yamacı üzerinde yer alır. Bölgede Kocaçimen’den sonra en hâkim tepedir.⁴³

25 Nisan harekât planına göre Anzaklar ilk anda Sarıbayır tepelerini ele geçirecekler ve Kilitbahir platosuna doğru ilerleyeceklerdi.⁴⁴ 25 Nisan

⁴⁰ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁴¹ Gelibolu Tarihi Alan Rehberi, 175, Özbay vd., Harp Tarihi Gezileri 2 (Çanakkale- Gelibolu), 144- 146.

⁴² Özbay vd., Harp Tarihi Gezileri 2 (Çanakkale- Gelibolu), 146.

⁴³ Akıngüç, Tarihi Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları, 380.

⁴⁴ Stephen Chambers, Arıburnu Çıkarma, Çeviren: İsmail Hakkı Yılmaz, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nisan 2012), 4.

sabahı çıkarma haberini alan Mustafa Kemal, hemen 57'nci Alayı alarak Kocaçimentepe'ye doğru hareket etti. Askerlerine burada mola verdirerek kendisi durumu yakından incelemek üzere Conkbayırı'na çıktı. Tepeye çıktığında 261 rakımlı tepeden geri çekilmekte olan askerleri durdurdu ve süngü taktirarak yere yatırdı. Mustafa Kemal, böylece Anzakların ilerleyişini durdurdu. Mustafa Kemal bu hareketi ile muharebelerin kaderini kaderini değiştirdi. 57'nci Alayın hızlı ilerleyen taarruzu Conkbayırı'ndaki tehlike ortadan kaldırdı.⁴⁵

İngiliz resmi tarihi Yarbay Mustafa Kemal'in 25 Nisandaki hareketi hakkında şu bilgileri verir: *"Türkler için ne mutlu idi ki, 19'uncu Tümen Komutanı, istikbalin Reis-i Cumhuriyet olacak olan Mustafa Kemal'den başkası değildi ve mukadderata hâkim olan bu adam derhal, bariz bir komutan kudret ve kabiliyeti gösterecekti. Düşmanın Conkbayırı'na doğru ilerlediğini işitir işitmez, bunun sahte bir hareket olmayıp kuvvetle yapılan ciddi bir taarruz olduğunu anladı."*⁴⁶

Fotoğraf 14: Conkbayırı⁴⁷

⁴⁵ Erkal, *Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- Ocak 1916)*, 75- 76.

⁴⁶ General C. F. Aspinall- Oglender, C. 1, Çev., Tahir Tunay, (İstanbul: Arma Yayınları, 2005), 229.

⁴⁷ 14.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 15: Conkbayırı⁴⁸

Ağustos ayına kadar ilk gün ulaşmayı planladıkları hedeflere ulaşamayan İngilizler, aldıkları takviye kuvvetlerle yeni bir harekât yapmaya karar vermişlerdir.⁴⁹Taarruz 6 Ağustos gecesi başlamıştır. 7 Ağustos'ta Albay Mustafa Kemal Bey, düşman kuvvetlerinin Şahinsirt'ı ele geçirerek Conkbayırı'na doğru ilerlemekte olduğunu öğrenince 14'üncü Alayın 1'inci Taburunu Conkbayırı'na, son ihtiyat kuvveti olan 72'nci Alayın iki bölümünü de Şahinsirt istikametinde göndermiştir. Bu birlikler 9'uncu Tümen gelene kadar Conkbayırı hattını savunmuştur.⁵⁰ Albay Mustafa Kemal'in Anafartalar Grubu Komutanlığına atandıktan sonra 9 Ağustos'ta yönettiği Birinci Anafartalar Muharebesi başarıyla sonuçlanmıştır. Ancak Gelibolu Yarımadası'nın güvenliği tam olarak sağlanamamıştır. Bu nedenle vakit kaybetmeden Kocaçimentepe ve Conkbayırı'nın da tehlikeden kurtarılması gerekiyordu. Conkbayırı taarruzu Mustafa Kemal'in işaretiyle 10 Ağustos 1915 saat 04.30'da başlamıştır. Süngü takmış Mehmetçikler siperlerden fırlamışlar ve muharebe çok kısa sürmüştür. Kurtulabilen düşman askerleri düzensiz bir şekilde geri çekilmeye başlamıştır. İngilizlerin donanma ve kara topları ile makineli tüfeklerin yoğun ve şiddetli ateşleri altında ilerleyen Türk

⁴⁸ 14.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁴⁹ Akıngüç, *Tarihi Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları*, 381.

⁵⁰ Muzaffer Albayrak, *10 Ağustos 1915 Conkbayırı Süngü Hücumu*, (Çanakkale: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı, 2015), 52- 53, Erkal, *Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- Ocak 1916)*, 182- 183.

birlikleri Conkbayırı tepeler hattının 500- 800 metre batısındaki sırtları ele geçirmiştir. Conkbayırı ateş yağmuru altındayken muharebeyi çok yakından takip eden Mustafa Kemal'in sağ göğsüne bir şarapnel parçası isabet etmiş ve cebindeki saati parçalamıştır. Kahraman komutan bu haberi etrafındakilere duyurmamıştır.⁵¹ Dört gün boyunca devam eden muharebeler Conkbayırı mücadelesinin 10 Ağustos'ta sonlanmasıyla kapanmış, Anzak kolordusunun artık başka bir teşebbüste bulunacak gücü kalmamıştır. Anzak planı kesin olarak iflas etmiştir.⁵²

Fotoğraf 16: Conkbayırı Siperler⁵³

Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal, 10 Ağustos Conkbayırı Muharebesi'ni, Anafartalar başarısının en şanlı aşaması olarak değerlendirir.⁵⁴

⁵¹ *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915- 9 Ocak 1916)*, C. 5, 3. Kitap, (Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012), 347- 351.

⁵² General C. F. Aspinall- Oglander, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. 2, 344.

⁵³ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁵⁴ Muzaffer Albayrak ve Ayhan Özyurt, *Yeni Mecmua Özel Sayısı*, (İstanbul: Yeditepe Yayınları 2006), 372.

Fotoğraf 17: Conkbayırı⁵⁵

Fotoğraf 18: Conkbayırı⁵⁶

Conkbayırı Atatürk Zafer Anıtı, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 10 Ağustos 1915 Conkbayırı taarruzu anısına 1993 yılında yaptırılmıştır. Anıt, Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal'in 10 Ağustos günü taarruz işaretini verdiği noktada yer almaktadır.⁵⁷

⁵⁵ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁵⁶ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁵⁷ *Gelibolu Tarihi Alan Rehberi*, 169, Burhan Sayılır, *Çanakkale Savaşları ve Savaş Alanları Rehberi*, (Ankara: Siyasal Kitabevi, Ocak 2007), 109.

Fotoğraf 19: Conkbayırı Atatürk Zafer Anıtı⁵⁸

Fotoğraf 20: Conkbayırı Atatürk Zafer Anıtı⁵⁹

Anafartalar Grup Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey, 10 Ağustos 1915'te Conkbayırı süngü taarruzunu yönetirken göğsüne bir şarapnel parçası çarpmış ve göğsündeki saat hayatını kurtarmıştır. Olayın yaşandığı yer, 4 top güllesi ile işaretlenmiştir.⁶⁰

⁵⁸ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁵⁹ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁶⁰ İlhan Akşit, *Çanakkale Savaşları Harp Sahaları ve Abideleri*, (İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1973), 105, *Gelibolu Tarihî Alan Rehberi*, 171.

Fotoğraf 21: Atatürk'ün Saatinin Parçalandığı Yer⁶¹

5. Kocaçimentepe

Anafarta Limanı'ndan Kabatepe güneyine kadar uzanan sırtların en yüksek noktasını oluşturan Kocaçimentepe 305 metre yüksekliğindedir.⁶²

Kocaçimentepe, 25 Nisan'da Anzakların ilk hedeflerinden biridir⁶³ Yarbay Mustafa Kemal Bey, 25 Nisan sabahı Arıburnu sahiline çıkarma yapıldığını duyunca, düşmanın Kocaçimentepe'ye doğru ilerleyeceği öngörüsü ile hemen 57'nci Piyade Alayı ile birlikte Kocaçimentepe'ye doğru hareket etmiştir. Mustafa Kemal, bizzat yol bularak askerlerini Kocaçimentepe'ye çıkarmıştır. Birlikleri kısa bir istirahat için bırakıp Conkbayırı'na gitmiştir. Conkbayırı'nda o çok bilinen sahne yaşanmış ve düşman askerlerinin ilerleyişini durdurmuştur.⁶⁴ Sonraki muharebelerde de Anzaklar hedeflerinden uzakta dar bir kıyı şeridinde kalmışlardır.

⁶¹ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁶² *Gelibolu Tarihî Alan Rehberi*, 173, Akıngüç, *Tarihî Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları*, 388.

⁶³ General C. F. Aspinall- Ogländer, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. 1, 207.

⁶⁴ Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, 14- 16, Chambers, *Arıburnu Çıkarma*, 109.

Fotoğraf 22: Kocaçimentepe⁶⁵

Albay Mustafa Kemal Bey, Haziran ayında müttefiklerin Arıburnu ve Anafartalar sahillerinden yeni bir harekâtla Kocaçimen- Conkbayırı hattına ilerleyeceklerini düşünüyordu. Kuzey Grubu Komutanlığına birçok kez uyarılarda bulunmuş, Ancak bir sonuç alamamıştı. 6 Ağustos günü tam da Mustafa Kemal'in düşündüğü ve açıkladığı noktalardan düşman bir kez daha harekete geçti.⁶⁶ 6/7 Ağustos çıkarmalarının ana hedefi olan Kocaçimentepe Çanakkale Muharebeleri'nin sonuna kadar Türklerin elinde kaldı.

Fotoğraf 23: Kocaçimentepe⁶⁷

⁶⁵ <https://canakkalemuharebeleri1915.com/images/marmutak/y/kocacimen/K8.JPG>

⁶⁶ Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe*, 7, 11.

⁶⁷ www.gezimd.com/wp-content/uploads/2018/3/Conkbayırı-Kocaçimentepe.jpg

6. Suyatağı

Conkbayırı'nın güneyinde 8'inci Tümen karargâhının yer aldığı bu mevkiye pek çok su kaynağının memba noktası olmasından dolayı Suyatağı adı verilmiştir. Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey 10 Ağustos 1915 günü gerçekleştireceği süngü hücumunu idare etmek için 8'inci Tümen Karargâhına gelmiş ve 9/10 Ağustos gecesini burada geçirmiştir.⁶⁸

Fotoğraf 24: Suyatağı⁶⁹

Fotoğraf 25: Suyatağı 8'inci Tümen Karargâhı⁷⁰

⁶⁸ Gelibolu Tarihî Alan Rehberi, 174, Akıngüç, Tarihi Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları, 389.

⁶⁹ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁷⁰ 26.04.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

7. amlıtekke Karargâhı

amlıtekke adını çevresindeki asırlık servi ağaçlarından alır. Çanakale Muharebeleri sırasında önce Kuzey Grubuna bağlı Anafartalar Bölge Komutanlığının karargâhı olan mevki, daha sonra Anafartalar Grubu Komutanlığı karargâhı olur. Bu mevki aynı zamanda Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey'in Conkbayırı taarruzu sırasında parçalanan saatini Liman von Sanders'e hediye ettiği yer olması nedeniyle de önemlidir.⁷¹

Fotoğraf 26: amlıtekke Anafartalar Grubu Karargâhı⁷²

⁷¹ Gelibolu Tarihi Alan Rehberi, 208- 209.

⁷² 03.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 27: Çamlıtekte Anafartalar Grubu Karargâhı⁷³

8. Kireçtepe

15 Ağustos 1915'te İngilizler Anafartalar Grubunun sağ kanadına saldırarak Kireçtepe'nin bazı kısımlarını ele geçirdiler. Ancak aynı gece birliklerimiz tarafından yapılan karşı saldırıyla Kireçtepe mevziisi geri alındı. İngilizler 16 Ağustos günü daha fazla kuvvetle tekrar Kireçtepe'ye saldırdılar. Çok ciddi olduğu anlaşılan bu taarruz karşısında Mustafa Kemal Bey, bizzat önlemler almak üzere Turşun Köyü'ndeki 5'inci Tümen karargâhına geldi. Kireçtepe hattında yeterli miktarda kuvvetlerin hızla toplanmasını sağlayarak bu birlikleri cepheye gönderdi.⁷⁴ Kendisi de yanına birkaç kurmayını alarak savaş hattına gitmek için yola çıktı. Savaş hattına giden tek yol sahil yakınından geçiyor ve sürekli düşman gemilerinin ateşi altında bulunuyordu. İhtiyat birlikleri buradan ileriye gidemiyordu.⁷⁵ Bu durumu gören Mustafa Kemal Bey, atını birliklerin önüne sürdü ve atından inerek tehlikeli yoldan geçti. Arkasından kurmayları ve tıkanıp kalmış olan birlikler de geçtiler. Böylece düşman geri atıldı ve eskisinden daha iyi bir pozisyon alındı.⁷⁶

⁷³ 03.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁷⁴ Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe*, 42.

⁷⁵ Ruşen Eşref, *Röportajlar*, 372-373.

⁷⁶ Mehmet Şevki Yazman, *Bir Subayın Kaleminden Türk Çanakkale Cephaneniz Yoksa Süngünüz Var*, Haz., Tuncay Yılmaz, (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, Şubat 2008), 409.

Gelibolu Yarımadası'ndaki gerçek şehitliklerden biri olan Kireçtepe Jandarma Şehitliği, Kapanca Tepe'nin zirvesinde muharebeler sırasında oluşturulmuştur. Şehitlikteki Kireçtepe Jandarma Anıtı, boş top mermisi kovanlarının üst üste yerleştirilmesiyle yapılmıştır. Anıt ve şehitlik, Eceabat Jandarma Kuvvetleri tarafından 1996 yılında onarılmıştır.⁷⁷ Bursa Büyükşehir Belediyesi tarafından 2015 yılında yenilenecek bugünkü görünümünü almıştır.

Fotoğraf 28: Kireçtepe Jandarma Şehitliği⁷⁸

Fotoğraf 29: Kireçtepe Jandarma Şehitliği⁷⁹

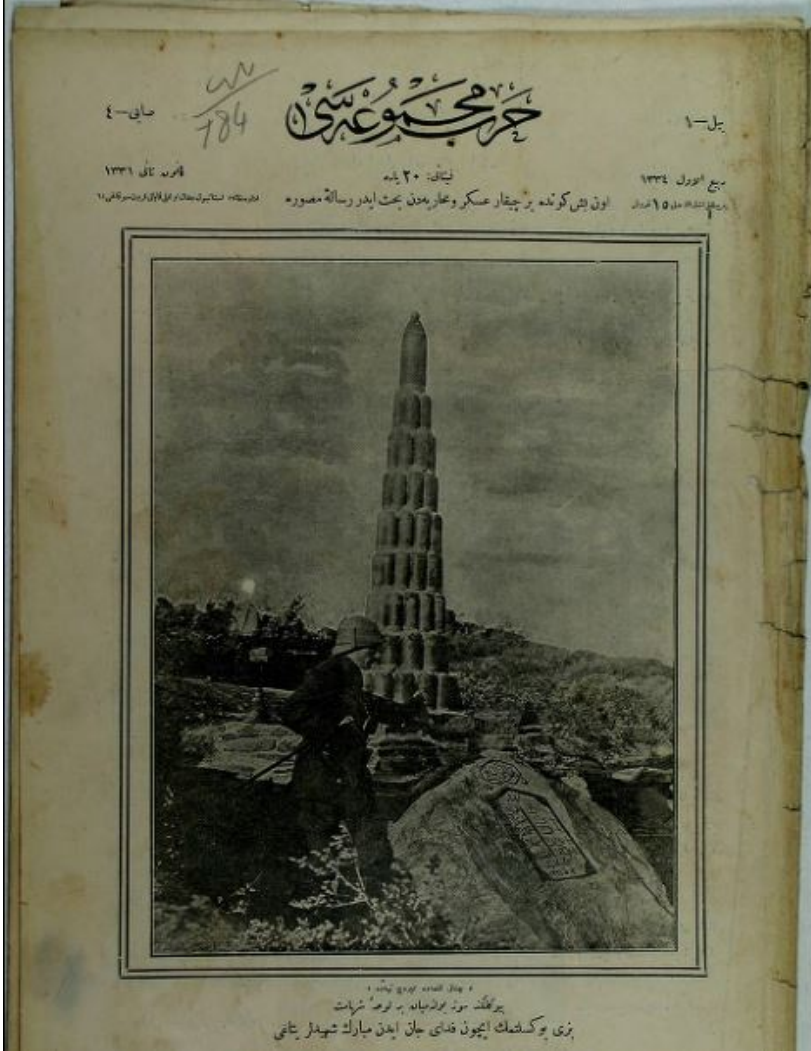
⁷⁷ Gelibolu Tarihî Alan Rehberi, 200.

⁷⁸ 02.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁷⁹ 02.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Anafartalar Grubu Komutanı Albay Mustafa Kemal Bey’in Kireçtepe Jandarma Şehitliği’ni ziyareti esnasında çekilen ve Harp Mecmuası’nda yayınlanan fotoğrafı şehitliğin savaş zamanındaki durumunu göstermektedir.⁸⁰ Bu fotoğrafın altında: “Çanakkale’de Kireçtepe’de” Büyüklüğüne söz bulunamayan bir levha-yı şehamet bizi yükseltmek için feda-yı can eden mübarek şehitler yatağı” yazar.

Fotoğraf 30:Albay Mustafa Kemal Bey Kireçtepe Şehitliğinde⁸¹

⁸⁰ Harp Mecmuası, Yıl 1, S. 4, Kânunusani 1331, Kapak Fotoğrafı

⁸¹ Harp Mecmuası, Yıl 1, Sayı 4, Kânunusani 1331, Kapak Fotoğrafı

Fotoğraf 31: Kireçtepe Jandarma Şehitliği⁸²

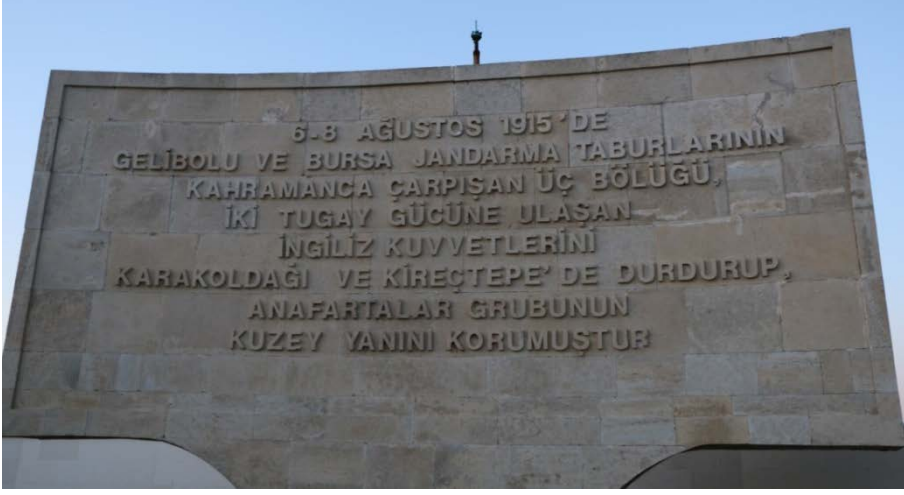
Fotoğraf 32: Kireçtepe Jandarma Şehitliği⁸³

⁸² 02.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁸³ 02.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

Fotoğraf 33: Kireçtepe Kitabesi⁸⁴

Şehitliğin içinde Mimar Ahmet Gülgönen tarafından tasarlanan ve 1985 yılında dikilen Kireçtepe Kitabesi bulunmaktadır.⁸⁵ Kitabe üzerinde : “6/8 Ağustos 1915'te Gelibolu ve Bursa Jandarma Taburlarının kahramanca çarpışan üç bölüğü, iki tugay gücüne ulaşan İngiliz kuvvetlerini Karakoldağı ve Kireçtepe'de durdurup Anafartalar Grubu'nun kuzey yanını korumuştur.” yazmaktadır.

Sonuç

Mustafa Kemal Sofya'da Ataşemiliterlik görevini yaparken Osmanlı Devlet'inin Birinci Dünya Savaşı'na girmesi üzerine ısrarla aktif görev isteğinde bulunmuş cevap gecikince herhangi bir cephede er olarak çarpışacağını belirtmiştir. Çıkarmaların başladığı gün birliği ordunun genel ihtiyatı olmasına rağmen hiçbir emir almadan bütün sorumluluğu üzerine alarak Arıburnu'nda düşman ilerleyişini durdurmuştur. Sorumluluk almaktan kaçınmamış, 8 Ağustos 1915'te Anafartalar Grubu Komutanlığına atanmıştır. Çanakkale Savaşları'nın zirvesini oluşturan Anafartalar ve Conkbayırı muharebelerinde arka arkaya kazandığı zaferlerle yalnız savaşın değil aynı zamanda bir milletin kaderini değiştirmiştir. Conkbayırı'nda göğsüne çarpan bir şarapnel misketi saatini parçalamış ve ölümden dönmüştür. Arıburnu, Conkbayırı ve Anafartalar Kahramanı olarak yurt çapında tanınmıştır.

⁸⁴ 02.05.2017 tarihinde tarafımızdan fotoğraflanmıştır.

⁸⁵ *Gelibolu Tarihi Alan Rehberi*, 201.

Türk halkı Mustafa Kemal'i ilk kez Çanakkale'de tanımıştır. Savaşın sonunda memleketlerine dönen Mehmetçikler, kendilerine yol gösteren kahramanı ilk kez anlatmışlardır. Çanakkale Savaşları devam ederken Mustafa Kemal'in parlayan ismi Çanakkale Zaferi ile özdeşleşmiştir. Çanakkale'de parlayan ilk ışık kahraman komutanın, Mustafa Kemal'den Atatürk'e uzanan yolunun aydınlatıcısı olmuştur.

Bu makalede Çanakkale'de Mustafa Kemal'in savaştığı alanların savaş dönemindeki durumları hakkında bilgi verilmiş ve günümüzdeki durumları görsel verilerle desteklenerek açıklanmıştır.

Kaynakça

Arşivler

Genelkurmay ATASE Arşivi, BDH, Albümü 2, Fotoğraf 022

Ansiklopediler

Gençosman, Kemal Zeki ve Niyazi Ahmet Banoğlu, *Atatürk Ansiklopedisi*, C. 2, May Yayınları, İstanbul Haziran 1971.

Sürelî Yayınlar

Harp Mecmuası, Yıl 1, S. 4, Kânunusani 1331, Kapak Fotoğrafı.

Kitaplar

Akingüç, Gürsel, *Tarihi Süreç İçerisinde Çanakkale Muharebeleri ve Muharebe Alanları*, İstanbul: Ajans 2023 Yayınları, 2011.

Akşit, İlhan, *Çanakkale Savaşları Harp Sahaları ve Abideleri*, İstanbul: Fatih Yayınevi Matbaası, 1973. Albayrak, Muzaffer ve Ayhan Özyurt, *Yeni Mecmua Özel Sayısı*, İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2006.

Albayrak, Muzaffer, *10 Ağustos 1915 Conkbayırı Süngü Hücumu*, Çanakkale: T. C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı, 2015.

Altay, Fahrettin, *Çanakkale Hatıraları*, Çanakkale Hatıraları, C. 2, Haz., Metin Martı, İstanbul: Arma Yayınları, 2005.

Atacanlı, Sermet, *Atatürk ve Çanakkale'nin Komutanları*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Şubat 2015.

Atay, Falih Rifki, *Çankaya Atatürk'ün Doğumundan Ölümüne Kadar*, İstanbul: Pozitif Yayınları, Şubat 2009.

Aydemir, Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal 1881- 1919*, İstanbul: Remzi Kitabevi, Mart 2011.

Bayur, Yusuf Hikmet, *Atatürk Hayatı ve Eseri I Doğumundan Samsun'a Çıkışına Kadar*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 1997.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (4 Haziran 1915- 9 Ocak 1916), C. 5, 2. Kitap, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012.

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi (Haziran 1914- 25 Nisan 1915), C. 5, 3. Kitap, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2012.

Chambers, Stephen, *Arıburnu Çıkarma*, Çev., İsmail Hakkı Yılmaz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nisan 2012.

Çanakkale Muharebelerinde 19'uncu Tümen Cerideleri 1. Cilt (21. 01. 1915- 10. 04. 1915), Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2015.

Engin, Vahdet ve Muzaffer Albayrak, *Tarihin Akışını Değiştiren Savaş Çanakkale 1915*, İstanbul: T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2016.

Erkal, Şükrü, *Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı (Haziran 1914- Ocak 1916)*, Ankara: Genelkurmay Personel Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayınları, 2014.

Gelibolu Tarihi Alan Rehberi, İstanbul: T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı Çanakkale Savaşları Gelibolu Tarihi Alan Başkanlığı Yayınları, 2016.

Karataş, Murat, *Haritalarla Çanakkale Savaşları Gelibolu Yarımadası Kuzey Bölgesi Kara Muharebeleri*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım, Ekim 2007.

Mustafa Kemal, *Anafartalar Muharebelerine Ait Tarihçe*, Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı, 2011.

- Mustafa Kemal, *Arıburnu Muharebeleri Raporu*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih Ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2011.
- Oglander, General C. F. Aspinall, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. 1, Çev., Tahir Tunay, İstanbul: Arma Yayınları, 2005.
- Oglander, General C. F. Aspinall, *Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askerî Harekâtı*, C. 2, Çev., Tahir Tunay, İstanbul: Arma Yayınları, 2005.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri I*, Ankara: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2005.
- Özbay, İskender, Zekeriya Türkmen, F. Rezzan Ünalp ve Ahmet Çalışkan, *Harp Tarihi Gezileri 2 (Çanakkale- Gelibolu)*, Ankara: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, 2010.
- Pugsley, Christopher, *Çanakkale: Yeni Zelandalıların Öyküsü*, Çev., Ülke Evrim Uysal, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Mart 2015.
- Ruşen Eşref, *Mustafa Kemal Çanakkale'yi Anlatıyor*, İstanbul: Karma Kitaplar, Ekim 2007.
- Sayılr, Burhan, *Çanakkale Savaşları ve Savaş Alanlar Rehberi*, Ankara: Siyasal Kitabevi, Ocak 2007.
- Tuncoku, Ahmet Mete, *Çanakkale 1915 Buzdağının Altı*, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2007.
- Yazman, Mehmet Şevki, *Bir Subayın Kaleminden Türk Çanakkale Cephaneniz Yoksa Süngünüz Var*, Haz., Tuncay Yilmazer, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, Şubat 2008.

İnternet Kaynakları

<https://canakkalemuharebeleri1915.com/images/marmutak/y/kocacimen/K8.JPG>
www.gezimd.com/wp-content/uploads/2018/3/Conkbayırı-Kocacımentepe.jpg